

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΙΡΗΝΗ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Βάθος πλάτος
(ένταση) (έκταση)

- Συνήθεια ψυχολογικής τάσης πχ ο ήλιος που θερμαίνει την πέτρα

Αιτία: κάτι που συμβαίνει με αναγκαιότητα κ καθολικότητα

Πως συλλαμβάνουμε αυτό που συμβαίνει

- Η αιτία έννοια ελλόγου όντος
- Ιστορική-υποκειμενική μέθοδος ερμηνείας (βούληση νομοθέτη)

Παραδοσιακή αντιληψη, η γλώσσα απεικονίζει την πραγματικότητα

- Οι λέξεις ως προϊόν αυθαιρεσίας, θέμα συμφωνίας

Ελευθερία, αίρεση, αξιοπρέπεια, ποινή: τι απεικονίζουν; Συμφωνία σε κάποια πράγματα που περιμένουμε από τους άλλους, πχ υπόσχεση με λέξεις, δεν απεικονίζει τίποτα. Λέγοντας τη αλλάζω τον κόσμο ή κάτι προσθέτω;

Επίπεδο σημασιών : σημασιολογία

Τρόπος που συνδέονται οι λέξεις : συντακτική θεωρία

Σύνταξη-συντακτική θεωρία

Πραγματολογία πχ πρόταση: η αίθουσα είναι κρύα (χαμηλή θερμοκρασία/άχαρη)

Σημασιολογία: -θέμα ασάφειας, δεν αρκεί με βάση τη σημασία της λέξης στις παρελθούσες χρήσεις της

- Μπορεί κάπου αλλού να σημαίνει προσταγή
- Βελτιώσεις από αισθητική σκοπιά
- Θετική αισθητική κρίση, από κάποιους αρχιτέκτονες πχ πρέπει να το προσθέσεις αυτό . δίδαγμα: δε μπορούμε να αποκτήσουμε βεβαιότητα με βάση την παραδοσιακή μεθοδολογία που λέει ότι είναι δική μας σύμβαση, αυθαιρεσία κάτι που δεν απεικονίζει τίποτα,

Αφού αποτύχουμε με τη γραμματική πάμε σε ιστορική- υποκειμενική

- Παρ1. Σ : πχ το δικαίωμα του καθενός να εξουσιάζει το σώμα του κ να το χρησιμοποιεί όπως θέλει. Δικαίωμα για τεμπελιά πχ αν αυτό σημαίνει ελευθερία.

Ανάπτυξη προσωπικότητας η γραμματική ερμηνεία αποτυγχάνει

- Μόνο ο πολιτικός γάμος είναι σύμφωνος με τις αξιώσεις της πολιτείας
- Μπορεί η κατοικία να είναι κ ένα καϊκι, μπορεί να το συλλάβει κανείς αυτό με τη γραμματική ερμηνεία;

➔ Βούληση νομοθέτη: αν αποτυγχάνει κ αυτή η μέθοδος πως μπορεί να μας υποδείξει η μεθοδολογία τρόπο ερμηνείας του δικαίου;

Ronald Dworkin: κριτική σε αντίληψη πολύ διαδεδομένη, κρίσιμο για το νόημα της διάταξης οι προθέσεις των συντακτών της διάταξης .

Δικαίωμα στην άμβλωση ή ευθανασίας που υπάρχει;

- Δεν υπάρχει στις προθέσεις των συντακτών

Μάνεσης: ούτε από το γράμμα ούτε από τη βούληση των συντακτών

➔ Πρωταρχικό νόημα διατάξεων

Κρατούσα μεθοδολογία: δεν παίρνει στα σοβαρά ούτε το γράμμα ούτε σέβεται τη βούληση των συντακτών

- Ακριβοδίκαιος κ βούληση κάποιου: κ τα 2 μαζί δε γίνεται. Όχι με βάση την υποκειμενική αντίληψη το τι σημαίνει ακριβοδικία . κ με το σύνταγμα το ίδιο συμβαίνει λέει. Οφείλετε να σεβαστείτε την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας -> προς τους δικαστές , αλλά καθένας έχει τις δικές του αντιλήψεις ως προς τι σημαίνει αυτό . καθήκον του δικαστή η ερμηνεία -αντικειμενικά πρέπει- αλλά δεν έχει εξουσία να νομοθετεί.

Τι σημαίνει ελευθερία, ισότητα : Dworkin , ηθικές κ πολιτικές αξίες, ονομαστική τους αξία πχ ελευθερία = να μην είσαι καθώς πρέπει, επικαλείται τη Rosa Luxemburg , η ελευθερία είναι η ελευθερία του διαφωνούντος.

Ο συνομιλητής δεν ευθύνεται για παρανόηση όταν χρησιμοποιούν οι συντάκτες του συντάγματος λέξεις όπως ελευθερία , ισότητα κλπ . βούληση συντακτών: η καλύτερη ελευθερία που να λέει σέβομαι την ανθρώπινη αξιοπρέπεια .

Ο σκοπός του νόμου: ο λόγος που η διάταξη ισχύει όπως ισχύει . αν είχες την καλύτερη θεωρία η διάταξη 5παρ1 του συντ. θα ήταν πρώτη, εναρμονίζεται στο γράμμα κ τη βούληση των συντακτών , αν η σύλληψη πραγματικότητας κ γλώσσας ευσταθεί. Πως μπορούμε να προστατεύσουμε αυτό που δε βρίσκουμε , πως μπορούμε να το αξιώσουμε από τους άλλους με τρόπο έγκυρο.

[γλώσσα- φιλοσοφία του νου]

Τι είδους αξία γνώσης έχει ένας ισχυρισμός . να είναι έγκυρος με τέτοιο τρόπο ώστε να πηγαίνει ο βασανιστής φυλακή. Ένας ισχυρισμός που μας φαίνεται σχεδόν ακλόνητος τι αξία μπορεί να έχει όταν δεν απεικονίζει τίποτα

➔ Μήπως η γλώσσα δεν είναι μόνο απεικόνιση;

- Απεικονιστική θεωρία
- Μη απεικονιστική

Η γλώσσα της ηθικής, σχέση δικαίου- ηθικής

- Νομικός θετικισμός: περιεχόμενο δικαίου οποιοδήποτε, καμία σχέση με ηθική, επιχειρηματολογία γλωσσικά πως εκφέρεται ; μοιάζει με κάποιο άλλο κλάδο ή με το δίκαιο η γλώσσα της ηθικής ;
- Μουρ: φυσιοκρατική πλάνη - είτε πεις η άμβλωση είναι κακό είτε πεις η άμβλωση είναι δυσάρεστη -> οι ηθικές κρίσεις ανάγονται σε μη ηθικές κρίσεις

Γιατί δεν επιχειρηματολογούμε με μη ηθικές έννοιες; Τότε δε θα χάναμε κάτι στη μετάφραση; Μήπως μιλάμε για κάτι άλλο;

➔ Όταν λες τα βασανιστήρια είναι κακό ή δυσάρεστα αναφέρεσαι στο ίδιο γεγονός , εκφράζει τελικά την κρίση για την απαξία αυτών.

Ότι δηλαδή δεν υπάρχουν γνήσιες ηθικές κρίσεις -αναφέρεται σε κάτι που είναι ευχάριστο ή δυσάρεστο. Σα να υπάρχει συλλογική αυταπάτη, ότι στην ουσία πρόκειται για κάτι ευχάριστο ή δυσάρεστο

[κριτική στον ωφελισμό!]

- Αγαθό= ευχάριστο - εδώ είναι πλάνη η έκφραση.

Τάντα δηλ θα αναρωτιέσαι είναι κ κακό η άμβλωση; Μένει ανοιχτό το ερώτημα δηλ -> οι θεμελιώδεις ηθικές έννοιες είναι απλές [μορφή πλατωνισμού , ενορασιοκρατία]

➔ δε χρησιμοποιούμε έννοιες δηλ αν δεν έχουμε προβεί σε συλλογισμό πριν.

Όμως οι πλέον θεμελιώδεις ηθικές έννοιες δεν είναι αναγώγιμες σε κάτι μη ηθικό.

- Αξίωμα ηθικό: από τη σκοπιά του σύμπαντος δεν έχει νόημα αν κάτι κακό συμβεί στα 20 ή στα 50 σου- αρχή κατά χρόνον αμεροληψίας
- Ή το να βασανίζεις μικρά παιδιά είναι το έσχατο.

Θεμελιώδεις ηθικές αλήθειες, η γλώσσα της ηθικής έχει αυτοτέλεια . επιχείρημα: δε μπορούμε να εκφράσουμε τις ηθικές μας διαφωνίες χωρίς να χάσουμε κάτι δηλ κ μεταφράζοντας με άλλες έννοιες το αγαθό ή το κακό.

- Κάποιες ηθικές κρίσεις είναι θεμελιώδεις , όπως πχ η έννοια του σημείου είναι στη γεωμετρία. Μόνο ενορατικά τις βλέπεις με το όματι της ψυχής . όπως πχ με τα μαθηματικά οδηγείσαι από θεμελιώδη σε ένα άλλο στάδιο -> έτσι κ για το αγαθό. Πηγή η ενόραση

Ρεύμα : ενορασιοκρατία-> μόνο έτσι μπορώ να μιλήσω με όρους ηθικούς πχ το να αναχθώ σε άλλο λόγο είναι δώρο άδωρο . Θεμελιώδεις, απλές έννοιες.

Πρόβλημα: έχουμε πολλές εννοήσεις πχ αντιφατικές πχ πνίγεται το παιδί μου κ πολλοί άλλοι μαζί -εδώ δεν έχει να υποδείξει τρόπο η εννοασιοκρατία.

Αντίλογος στο μεσοπόλεμο από ρεύμα σκέψης : νομικός θετικισμός - κυρίως στην Ευρώπη άνθησε, στην Αυστρία [νεοφιλελευθερισμός σε πολλά πράγματα, από ψυχανάλυση ως τις οικονομικές θεωρίες]

Λογικός θετικισμός: υπάρχουν πολλά πράγματα για τα οποία μπορούμε να μιλήσουμε με νόημα , για κάτι που μπορούμε να επαληθεύσουμε (επιστήμη) με κάποιες ταυτολογικές προτάσεις (λόγος μαθηματικών κ λογικής)

➔ όλες οι άλλες αποφάνσεις μας ανόητες , δεν υπόκεινται σε επαλήθευση πχ στην ηθική. Οι προταγές δε μπορούν να φτιάξουν θεωρίες , είναι ανορθολογικές καταστάσεις. Δε μπορούμε βάση αυτής να επιχειρηματολογήσουμε βάσιμα

ρεύματα στο χώρο του υποκειμενισμού ή συγκινησιοκρατίας

όλες οι ηθικές κρίσεις εκφράζουν επιδοκιμασία/αποδοκιμασία-υποκειμενισμός.

Συγκινησιοκρατία: οι ηθικές κρίσεις ούτε αυτό μας λένε, έχουν μόνο επιφωνηματική αξία. -> δηλ λες μπλιαχ ή ουάου, αξία επιφωνήματος. Τυχαίνει δηλ κ επιχειρηματολογούμε ηθικά, με νόημα.

Στην καθημερινή ζωή λες: αυτό είναι κ καλό κ κακό -ή δεν είναι ούτε καλό ούτε κακό. Πχ λέει κάποιος είμαι κατά της άμβλωσης γιατί..... κ υπέρ της θανατικής ποινής πχ (!)

- αντιρρήσεις: εκεί λες πως μπορείς να είσαι από τη μία υπέρ κ από την άλλη κατά κ πως μπορείς να δώσεις (1) ηθική συμβουλή που σημαίνει άσκηση κριτικής , αν όλα είναι μπλιάχ ή ουάου (:P)

δε μπορεί να αιτιολογήσει ο υποκειμενισμός για ποιον λόγο επιχειρηματολογούμε στην καθημερινή ζωή ηθικά κ γιατί αυτό έχει νόημα. Δε μπορεί με τους δικούς του όρους να εξηγήσει την ηθική διαφωνία (2)

δεκαετία 50, 60: εντολοκρατία (παραγγελαμοκρατία = περιγραφή + 1 εντολή)

- γιατί η γλώσσα της ηθικής είναι διατυπωμένη σε προταγές, αποτελείται από προταγές: Χαρακτηριστικό -μη /ου . είναι καθολικεύσιμες , όχι για τον Α πχ αλλά για όλους.
- Αποτελείται από 2 μέρη: περιγραφικό (το λένε φραστικό) , τον πραγματικό κανόνα ...εάν.... Κ το νευστικό (νεύμα) που είναι μια προταγή πχ μη.... - πχ περιγραφή βασανιστηρίων κ το μη.

➔ Γλωσσική έκφραση: ρήμα απαγορεύω . περιγραφή + χρήση δεοντικών λέξεων: απαγορεύεται, επιτρέπεται, επιτάσσεται.

Συνέπεια: δε μπορείς να έχεις τον κανόνα κ εσύ να το διαπράττεις - προϋποθέτει ηθικές προσταγές κ ότι είμαστε συνεπείς ως προς αυτές .

▪ Περιγραφή+ 1 εντολή

Αντίρρηση: απλώς περιγράφουμε; (επειδή.. δια ταύτα-αξιολογική κρίση) . κάποιοι έκαναν απεργία πείνας , τους μάζεψαν τους πήγαν στο νοσοκομείο , άφησαν δίπλα τους σούπα. Η δικηγόρος τους υποστήριξε ότι ήταν βασανιστήριο: αυτό δεν είναι περιγραφή, αλλά αξιολογική κρίση. Δηλ δεν είναι «εάν... τότε» αλλά «επειδή πχ κάτι είναι βασανιστήριο... δια ταύτα»

- Η εντολοκρατία το απορρίπτει γιατί θεωρεί ότι δεν υπάρχουν κρίσεις. Η γλώσσα της ηθικής στη δομή της λένε έτσι είναι - το για ποιο λόγο κολλάει το μη με το βασανιστήριο δεν το λένε . αντίλογος: ότι πρέπει κάπως να αιτιολογείται αυτό.

Μας λένε ότι όταν περιγράψω ένα γεγονός δεν αξιολογώ, είναι απλή περιγραφή. Ηθικό κάνει τον κανόνα το μη.

Πχ έστω ότι έχουμε μπροστά μας μια τεράστια αριθμομηχανή κ πατάς πλήκτρο 1+2 κ βγαίνει 3 στην οθόνη. Στο εσωτερικό της κάποιες λυχνίες αναβοσβήνουν. Αν αγνοώ ότι αυτό που κάνω είναι μαθηματικός υπολογισμός είναι αδύνατον να το συνδέσω με την τέλεση μαθηματικού υπολογισμού.

- Το καλό ή το κακό ανάγεται σε κάποιες λυχνίες στον εγκέφαλο μας ή πρέπει να γνωρίζω τον κανόνα - σε ποιο κανόνα αντιστοιχούν- για να κάνω την αντιστοίχιση.

Αλλιώς δε μπορώ να περιγράψω το βασανιστήριο πχ κάποιος σε ένα οδοντιατρείο με τον τροχό στο δόντι του . για να μιλήσουμε για βασανιστήριο πρέπει να κάνουμε παραπάνω βήματα , γιατί το να βασανίζεις έχει ιδιαίτερη απαξία . δεν είναι απλώς ο πόνος. Τι παραπάνω θέλουμε; Ποιος θα μας το πει;

- Βασανιστήρια στην ανάκριση: απαγορεύονται απολύτως. Γιατί; Κ τι είναι; Που έγκειται η απαξία τους; Δεν είναι το δυσάρεστο απλώς, κάτι έχουν εξ αντικειμένου που τα κάνουν να χρήζουν απόλυτης απαγόρευσης.

Με ηθικές αξιολογήσεις παρά με περιγραφές έχουν να κάνουν οι ηθικές διαφωνίες.

- Στην ανάκριση έχεις χάσει ελπίδα βοήθειας, δεν είναι ο πόνος, το πρόβλημα είσαι ο ίδιος, το σώμα σου είναι που σε πονάει , έχουν γενετήσια φύση. Στρέφουν το πρόσωπο εναντίον του εαυτού τους .

- ➔ Αν είναι έτσι δεν προκύπτει από την περιγραφή η απαξία τους. Δεν είναι θέμα υποκειμενικό κ δεν περιγράφει: είναι το περιεχόμενο της αξιολόγησης.

Δεκαετία 1970: 2 βασικά ρεύματα - ηθικός ορθολογισμός. κάποιες από τις απόψεις μας είναι αληθείς, κάποιες ψευδείς, κ η αλήθεια αυτών είναι κάτι ανεξάρτητο, δε μετράει η γνώμη μας.

- Θεωρία της αιωνεί πλάνης: η ηθική διαφωνία έχει νόημα, αλλά θα αλήθευαν οι ηθικές διαφωνίες αν όντως υπήρχαν ηθικές αξίες . δεν υπάρχουν κ άρα όλες είναι ψευδείς.

Πολλοί ισχυρισμοί που δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα έχουν νόημα. Έχει νόημα να μιλάμε με όρους ηθικούς , αλλά όλες οι ηθικές αξίες δεν υπάρχουν στον κόσμο. Οντολογικό επιχείρημα: δεν υπάρχουν ηθικές αξίες -> άρα έχουν νόημα, αλλά δεν έχουν στοιχείο αλήθειας.

(αν υπήρχε ηθική αλήθεια οι συμπτώσεις στα ηθικά ζητήματα θα ήταν μεγαλύτερες -υπάρχουν δηλ πολλές υποκειμενικές απόψεις)

Ένα τρένο κατευθύνεται κατά 5 αθώων , κάποιος μπορεί να το κατευθύνει κ να κατευθυνθεί κατά ενός - τέθηκαν ερωτήματα σε πολλές χώρες κ οι απαντήσεις ήταν κοινές εντυπωσιακά.

- Αν υπήρχαν ηθικές αξίες αυτό θα άλλαζε πολύ τον κόσμο , είμαστε παθητικοί δείκτες εξωτερικού κόσμου. Η ενορασιοκρατία λέει ότι με το όματι της ψυχής τις βλέψεις , για να αληθεύουν πρέπει να είναι ασώματες. Έχουμε τρόπο να έρθουμε σε αυτές με εμπειρική επαφή.
- Η πιο έγκυρη χρήση γλώσσας είναι τελικά η μη απεικονιστική (στη λογική κ στα μαθηματικά η πιο έγκυρη χρήση που δε χρειάζεται κάποια απεικόνιση)

- (1) Κανονιστικότητα [υπάρχει λόγος προς το πράττειν] κ (2) η κινητοποίηση του πράττοντος [επιθυμία+ έχω συμπάθεια] .

Γιατί αποτελούν λόγους για μένα όμως;

α θεωρία συνδέεται με το Χιουμ, σκωτσέζο φιλόσοφο. Β θεωρία Καντ

α. δεν υπάρχει ηθικό ή ανήθικο ανεξάρτητα από εμάς , εμείς χρωματίζουμε την πραγματικότητα κ την διαπλάθουμε ανάλογα με το πώς είμαστε εμείς . για να κάνω κάτι πρέπει να έχω μια επιθυμία ακαταγώνιστη. Πράττω ηθικά: επιθυμία + έχω συμπάθεια πχ αν είμαι γιατρός ως προς τον ασθενή, για να κινηθώ.

Συνδέεται με το πώς είναι ο εξωτερικός κόσμος, τα χρώματα που βλέπουμε. Έχει να κάνει κάτι με τις περιστάσεις που εκδηλώνεται. Επιθυμία για να πράξω ηθικά

➔ Απάντηση Καντ: ακριβώς το αντίθετο σημαίνει ηθική παρ ο καλός από τη φύση του άνθρωπος κ ο μισάνθρωπος. Ο πρώτος δεν το σκέφτεται καν , οι κλίσεις του τείνουν στο να πράττει το καλό ενώ πχ μισάνθρωπος κάνει ό,τι κάνει επειδή αυτό επιτάσσει το καθήκον του. Ο 2^{ος} πράττει ηθικά γιατί για αυτόν η ηθική είναι καθήκον πχ ο καλιγούλας που είχε επιθυμία να βασανίζει έπραττε ηθικά; Πχ αν πρέπει να πηδήξω από το παράθυρο η επιθυμία μου είναι άσχετη, αν έχω υσφοβία είναι άσχετο. Υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι, όποιος είναι ορθολογικός θα πηδήξει από το παράθυρο.

Ο Καντ λέει η ηθική μας είναι ανεξάρτητη. Πρέπει εγώ να έχω νομοθετήσει τους ηθικούς κανόνες, αλλιώς άγομαι κ φέρομαι από άλλους. Δεν είμαι δηλ αυτόνομος.

Δηλ επειδή $1+1=2$ το 2 δε με δεσμεύει. Όχι να αναρωτιέμαι μετά αν έχω 2^ο λόγο να πράξω κάτι. Το καθήκον λέει ο Καντ μπορεί να εκδηλωθεί αρνητικά , θετικά μόνο αν είναι να πράξω ότι είναι να πράξω από καθήκον.

[προσταγές υποθετικές κ κατηγορηματικές -"μη"-> αυτές είναι για τον Καντ οι ηθικές]

Πρέπει να είμαι ο νομοθέτης του ηθικού νόμου, για να είμαι αυτόνομος. -πχ με δεσμεύουν οι νόμοι που ψηφίζω, όλα τα άλλα είναι ετερονομία.

Αντίλογος: είναι κακό να λέω ψέμματα επειδή έχω θεσπίσει το νόμο ή επειδή είναι τω όντι κακό; Δε μπορώ να δεχτώ ότι ο κανόνας που θέσπισα με δεσμεύει. Αυτό αγνοεί το τελευταίο έργο του Καντ που λέει ότι πρέπει να διακρίνουμε το δημιουργό περιεχομένου νόμου κ υποχρεωτικότητας νόμου.

_πχ Θεός : δημιουργός υποχρεώσεως, εμείς αν είμαστε έλλογα όντα δημιουργούμε την υποχρεωτικότητα , το περιεχόμενο δεν το έχουμε δημιουργήσει εμείς. Δε δημιουργεί πχ ο συντακτικός νομοθέτης τα ατομικά κ κοινωνικά δικαιώματα.

- Καντ: θεωρία φυσικού δικαίου. Υποχρεωτικότητα νόμου δημιουργούμε εμείς, το περιεχόμενο υπάρχει ήδη.

Θεωρία της γλώσσας ως νοήματος χρήσης:

- Βινγκενστάιν
- Ανταγωνιστική στην απεικονιστική- σχηματίζει παραστάσεις ο νους -> κριτικές: πολλές φορές χρησιμοποιούμε τη γλώσσα με τρόπο μη απεικονιστικό

1. Απεικόνιση: αντιστοίχιση γλώσσας σε κάποια αντικείμενα (όμως γενικεύεις πχ καρέκλα-> πολλά πράγματα)

2. Σύμβαση: γλωσσική κοινότητα

Ότι κάποια κοινή δομή έχει η πραγματικότητα με τη γλώσσα μας. Ποιο το νόημα των κινήσεων; Κανόνες συστατικοί του νοήματος δηλ το βασικό είναι στη γλώσσα μας η επικοινωνία. Η αναγωγή στην πραγματικότητα είναι φτωχό κριτήριο πχ εγκαταλείψαμε θεωρίες της επιστήμης γιατί έπασχαν.

- Θεωρία αλήθειας ως ανταπόκρισης (πχ το χιόνι είναι λευκό)
- Θεωρία αλήθειας ως συναίνεσης (Χάμπερμας , Ότο Άπελ) = κάτι είναι αληθές επειδή συναινούμε σε αυτό υπό συνθήκες. Τον ισχυρισμό πρέπει να τον απευθύνεις σε κάποιον, κάτι ισχυρίζεσαι κ το απευθύνεις στον απευθύνοντα . κανόνες συστατικοί του να ισχυρίζεσαι "ιδεώδεις συνθήκες επικοινωνίας" πχ χωρία βία.

➔ Υπερβατολογικό επιχείρημα , μοιάζει με επιχείρημα Kelsen. Κάθε κανόνας προϋποθέτει την ισχύ υπέρτερου κανόνα. Το σύνταγμα; Αντλεί την ισχύ του από κανόνα μη θετικό τον οποίο προϋποθέτουμε - «οφείλεις να υπακούς στο σύνταγμα, τίποτα άλλο» . τι προϋποθέτεις ως νομικός;

Όταν ισχυρίζεσαι προϋποθέτεις ισχύ κάποιων κανόνων , ώστε ότι εκφέρεις να είναι ισχυρισμός. - ισχυρισμός: προϋποθέτεις ισχύ κανόνων.

Διαβεβαίωσα τον Α με βοήθεια ψεύδους ότι ισχύει το β. -> ηθική της διαβούλευσης. Αντίκειται στις προϋποθέσεις υπό τις οποίες διαβεβαιώνεις. (ότι αυτό που λες το πιστεύεις) - κανόνας ειλικρίνειας .

- Ισχυρίζομαι κάτι : μπορούμε να μιλάμε για πράγματα ανύπαρκτα , όχι απεικόνιση.

Νόημα- έχει χαρακτήρα αντικειμενικό. Σημασία λέξης: τι περιγράφει, δίνουμε ορισμό.

Κύρια ονόματα: δεν περιγράφουν. Μια ονοματοδοσία μας συνδέει με το άτομο. Οι περιγραφές μπορούν να διαψευστούν, το κύριο όνομα μένει. Τα κύρια ονόματα δε λειτουργούν στο πλαίσιο συμβάσεων.

Kripke : παράδειγμα του ο καθηγητής Γκέτε, Θεώρημα μη πληρότητας

Rutham: επινόηση του για τη δίδυμη γη. Έστω ότι υπάρχει αυτό που ονομάζουμε νερό κ ότι η επιστήμη ανακάλυψε πως εδώ το νερό είναι H₂O κ εκεί ΧΨΩ. Άρα το νόημα δεν είναι στο μυαλό μας, είναι κ απεικόνιση της πραγματικότητας η γλώσσα.

Καντ: παραστάσεις χωρίς έννοια αιτιότητας είναι τυφλές , απλώς δεν είναι μια γραμμική αντανάκλαση -> γι αυτό η προόδος στις επιστήμες, πάντα αυτή η θεωρία πρέπει να επιβεβαιώνεται σε νέες θεωρίες.

Μη απεικονιστικές χρήσεις γλώσσας σημαντικές , κάθε θεωρία πρέπει να διέπεται από τυπική λογική. Δε μπορείς να τα θέτεις όλα υπό αμφισβήτηση.

- Άπελ: πως θεμελιώνεις κανόνα επικοινωνίας
Σκεπτικιστές: δεν υπάρχει αλήθεια κ ψέμα. Για να θεμελιώσεις ένα κανόνα θα επικαλεστείς κ άλλο κανόνα ή θα προβείς σε λήψη ζητούμενου ή θα προβείς σε αυθαιρεσία. - διακοπή θεμελίωσης.
Θυμίζει Κέλσεν. Ο Άπελ έχει επιχείρημα ενάντια σε αντίληψη σκεπτικιστή. Γιατί ο δικός σου ισχυρισμός στέκει ότι είναι αδύνατη η θεμελίωση; Μου προβάλλεις κάποιο λόγο, κάποιο κανόνα που κάνει δυνατή την επικοινωνία μας. : "ότι η διαφωνία θα λυθεί με το καλύτερο επιχείρημα". Αλλιώς δε μπορείς να ισχυριστείς κάτι, ανοίγεις το δρόμο προς την ιδιωτία. Οι κανόνες ηθικής της διαβούλευσης που θεμελιώνονται;
 - Αριστοτέλης: το να μη ζητάς αποδείξεις από το μαθηματικό σημαίνει ότι είσαι απαίδευτος κ δεν ξέρεις μαθηματικά. Το να ζητάς αποδείξεις στα νομικά ->σκοντάφτεις στη γλώσσα, μέσα στα όρια της.
- Ιδεώδη διάλογο δεν έχεις στην πραγματικότητα, αλλά προϋποθέτεις τον ιδεώδη διάλογο όταν επιχειρηματολογείς σοβαρά . έρχεσαι με τον άλλο σε σχέσεις επικοινωνίας. Υπό αυτούς του όρους : το περιεχόμενο της συμβάσεως κάνει τη σύμβαση υποχρεωτική.

Γλώσσα της ηθικής -γλώσσα δικαίου(διαστάσεις κανόνων δικαίου σημασιολογική, πραγματολογική, συντακτική)

-πως μπορούμε να έχουμε έγκυρες χρήσεις νομικών εννοιών (έγκυρες πράξεις επικοινωνίας πχ νομοθέτης, απλός πολίτης, δικηγόρος, δικαστής)

- Συναντούμε κάποιες λέξεις περιγραφικές, αλλά κυρίως λέξεις που λένε πως πρέπει να είναι η πραγματικότητα. - δεοντικός χαρακτήρας κανόνων δικαίου, επιτάσσουν συγκεκριμένη συμπεριφορά, συμμόρφωση προς κάποια υπόδειξη, ρύθμιση βιοτικών σχέσεων πχ μια διάταξη επικρατούσα θρησκεία είναι η ορθόδοξη πχ αργίες , εορτασμοί κάποια προνόμια , μέχρι που μπορεί αν φτάσει;
- Κρατούσα άποψη: διαπιστωτική; Όχι, αλλά συνδέεται με κάποιες έννομες συνέπειες - τις λέξεις στο σύνταγμα τις αντιμετωπίζουμε ως κανονιστικές , μας επιτάσσει κάτι να κάνουμε.

- Πολυσημίες κ αόριστες έννοιες : λέξεις με διάφορες σημασίες πχ πράγμα σε ΑΚ κ στο ποινικό δίκαιο είναι κάτι διαφορετικό . αόριστες έννοιες: αξία ανθρώπου, ελευθερία, κίνδυνος , σοβαρός λόγος.

Η παραδοσιακή αντίληψη (απεικονιστικές θεωρίες κλπ) λέει ότι εδώ υπάρχει προόβλημα

Οι υπόλοιπες λένε ότι δεν υπάρχει από τη στιγμή που δεν υπάρχει άλλος τρόπος να πούμε πχ αξία ανθρώπου. Κ δεν υπάρχει λόγος να είναι πιο συγκεκριμένες , δηλ δε χρειάζεται για παράδειγμα για το δικαστή - να δει ο δικαστής σε άλλες περιπτώσεις κατά πόσο ταιριάζει με άλλες απαγορεύσεις . δεν αποτελεί δηλαδή ελάττωμα της γλώσσας.

- Παραδοσιακή σκοπιά: ο νομοθέτης πρέπει να δίνει κάποιους νομοθετικούς ορισμούς, μπορεί να επιλύει κάποια προβλήματα κ αν δημιουργεί άλλα. Υπάρχουν εποχές που δεν είναι εύλογο να εμπιστεύεσαι το νομοθέτη κ άλλες που λες ότι δε θα εμπιστευτώ το δικαστή. -> κυρίως βέβαια εμπιστεύομαι το δικαστή αλλά εγγυήσεις δεν υπάρχουν.

Για να κάνεις νόμο πρέπει να λάβεις πολλά υπόψη σου . από άλλη σκοπιά μπορεί να μην είναι ελαττώματα, με τις εκφράσεις αυτές πετυχαίνουμε πράγματα πχ είτε είναι αστοχία στην έκφραση ή όχι κάτι θέλει να πει.

- Ζήτημα της φύσης των λέξεων που συναντούμε στο δίκαιο: κάποιες λέξεις καθημερινής επικοινωνίας , επειδή τις χρησιμοποιεί πχ ο διάδικος ή ο δικαστής - κ νομικά σημαντικές λέξεις -> τεχνικές που δεν τις κατανοεί όποιος δεν ξέρει νομικά

- Λέξεις καθημερινής σημασίας κ νομικές - 2 θεωρήσεις: ότι είναι ελάττωμα κ ότι δεν είναι επειδή υπάρχει ασάφεια παρά μόνο αν ήταν εφικτός μεγαλύτερος βαθμός σαφήνειας (ηθικό κ πολιτικό ζήτημα)

Αυτό είναι ελάττωμα; Ζήτημα ηθικό κ πολιτικό , ζητήματα ευθύνης.

Bentham-ωφελιστής -μήπως αν είχαμε μόνο άλλες έννοιες καθημερινές κάτι θα χάναμε; Πόσο πρέπει να απευθύνεται ο νόμος στο βλάκα πχ με ποιους όρους κάνω κατανομή της ευθύνης;

Μπορείς να γράψεις τη σύμβαση χρησιμοποιώντας τέτοιες έννοιες , με λιγότερα λόγια. Κάτι κάνουμε χρησιμοποιώντας τέτοιες αφηρημένες έννοιες . δε μπορείς να επικαλεστείς την υποκειμενική σου άγνοια για να απαλλαγείς από την ευθύνη στους άλλους.

- Μια απόφαση ΑΠ δέχτηκε συντρέχον πταίσμα ανήλικου κάτω των 10 ετών, αν ο 9χρονος είναι ανεύθυνος εσύ είσαι υποχρεωμένος να

τον αποζημιώσεις παραπάνω-> ζήτημα διανομής των βαρών, πρέπει να δεις ratio λόγω ισχύος των περιπτώσεων.

Διατάξεις -κανόνες . οι διατάξεις είναι προτάσεις από κεφαλαίο ως τελεία. Δεν είναι απαραίτητο κάθε διάταξη να αποτελεί κανόνα δικαίου.

- Που περικλείουν καν δικ -> τέλειες
- Που παραπέμπουν σε καν δικ ή περιορίζουν το εύρος καν δικ -> ατελείς

Η διάταξη απεικονίζει τον κανόνα δικαίου: απεικονιστική αντίληψη

Η άλλη: ο κανόνας δικαίου είναι η γλωσσική του διατύπωση - περιττός αναδιπλασιασμός να μιλάμε για διατάξεις κ κανόνες

Κανόνες δικαίου = γλωσσικές εκφράσεις (πνευματικές οντότητες, απεικονίσεις της βούλησης) . υπόδειγμα με χρήση λέξεων που αποτελεί υπόδειγμα συμπεριφοράς (επιτρέπει, επιτάσσει, απαγορεύει -> κανόνες επιτρεπτικοί, επιτακτικοί, απαγορευτικοί). Μπορεί να συνάγονται από πολλές διατάξεις επαγωγικά, από ρυθμίσεις που την προϋποθέτουν πχ η αρχή της νομιμότητας

- ο Λένε ότι υπάρχουν κανόνες που δε μπορούν να συλληφθούν έτσι κ δε σημαίνουν ούτε επιτρέπεται, ούτε απαγορεύεται ούτε επιτάσσεται= ελεύθερος χώρος δικαίου.

Ότι ανάγεται δηλ το επιτρέπεται στις άλλες λέξεις , φυσική ευχέρεια επιλογής, ελευθερία. Βέβαια οι πιο σημαντικοί κανόνες που επιτρέπουν, με βαθύτερο λόγο ισχύος πχ ελευθερία έκφρασης γνώμης, βασικό ότι την εγγυάται. Ή είναι οι μόνες; Πχ κανόνες 100συντ που ιδρύουν αρμοδιότητες δικαστηρίου (τιμή παροχής εξουσίας, δεοντική λογική)

Διαφορά που έχουν οι δεοντικές σε σχέση με τις αποφαιτικές [περιγράφουν κάτι με τρόπο αληθή ή ψευδή , είτε αληθή είτε ψευδή, μόνο]

- Στις δεοντικές δεν είναι ισοδύναμες πχ οι στρατιώτες οφείλουν να φορούν τη στολή τους. Άλλο να πεις οι στρατιώτες υποχρεούνται να μη φορούν τη στολή τους. Δεν ευποχρεούνται να φορούν τη στολή τους. Οι αρνήσεις επιτακτικού κανόνα δεν έχουν την ίδια αξία.

Συντακτικά βέβαια εκφράζονται με τέτοιους όρους. Αποβλέπουν στη ρύθμιση ανθρώπινης συμπεριφοράς, άρα η χρήση γλώσσας δικαίου είναι εδώ χρήση ρυθμιστική. (έχουμε κ περιγραφές πραγματικότητας, από μάρτυρες πχ αλλά αποκτούν αξία στο πλαίσιο νομικού χαρακτηρισμού)

Hart: the concept of law 1961 . πριν από αυτόν Austin θεωρία των προσταγών, νομικός θετικιστής (19^{ος} αι.)

Οι κανόνες δικαίου είναι σύνολο προσταγών που απευθύνει ο κυρίαρχος στους υπηκόους του που συνηθίζουν από φόβο πχ ή άλλους λόγους να υπακούουν σε αυτόν κ να συμμορφώνονται. Νομικός θετικισμός, θεμέλιο του δικαίου το ωμό γεγονός της συμμόρφωσης. Στο περιεχόμενο του το δίκαιο είναι προσταγές.

Hart: επιχειρήματα εναντίον αυτής της άποψης - ότι αυτή δε συλλαμβάνει πλήρως το περιεχόμενο της έννομης τάξης πχ τα δικαιώματα

Τι ; προσταγές σε δίοικηση, δικαστή; -> αντίρρηση του ότι απευθύνονται κυρίως στο περιεχόμενο τους σε εμάς , δε μας χορηγεί το δικαίωμα ο δικαστής. Είναι πιο σημαντικό το δικαίωμα.

Άλλες διατάξεις πχ αυτές που δίνουν εξουσία στο δικαστήριο ή αυτές που σου δίνουν το δικαίωμα να συνάπτεις συμβάσεις είναι προσταγές; Οι κανόνες στο σκάκι είναι προσταγές; Προτείνει βασική διάκριση πρωτευόντων - δευτερευόντων κανόνων δικαίου .

Δευτερεύοντες καν δικ: παρέχουν εξουσίες στα πρόσωπα του κράτους να κάνουν κάτι , κ ξεχωρίζει τον «δευτερεύοντα κανόνα αναγνώρισης»

- ❖ Δευτερεύοντας κανόνας αναγνώρισης: ως μη νομικός τον βλέπεις ως πραγματικό γεγονός , η ισχύς του ζήτημα πραγματικό από εσωτερική σκοπιά είναι ένας κανόνας που τον αποδέχονται οι νομικοί - σχέσεις λογικών προϋποθέσεων στους κανόνες (πρωτεύων στο ποινικό , μια κατηγορηματική απαγόρευση- δευτερεύων: υποθετική μορφή)

Συντακτική διάσταση κανόνων δικαίου διαπλεκονται μεταξύ τους ; πρώτον σχέση ιεραρχίας ή ως προς τη λειτουργία τους ή μπορεί κάποιοι να προϋποτίθενται.

- Αμφιβολία αν όλοι οι κανόνες της έννομης τάξης μπορούν να συλληφθούν ως υποθετικοί πχ 914ακ ή κανόνες ποινικού. Όμως οι κανόνες των δικαιωμάτων;

Κανόνες επιτρεπτικοί ή που παρέχουν εξουσία : δύσκολο να συλληφθούν έτσι . κ άλλη αντίρρηση: εντολοκρατία - οι κανόνες είναι καθολικεύσιμες προσταγές που αποτελούνται από κομμάτι (α)περιγραφικό κ (β) νευστικό-προστακτικό.

Σκεπτικιστική άποψη: γιατί λέει μόνο το 1^ο κομμάτι είναι αντικείμενο γνώσης.

Αντίρρηση: προϋποθέτω ένα κανόνα ηθικό, ένα εσωτερικό λόγο ώστε πχ να κολλήσει το νευστικό στο περιγραφικό . η εντολοκρατία δεν το δέχεται.

Στη νομική λένε ότι η σύνδεση έννομης συνέπειας με το πραγματικό είναι η βούληση του νομοθέτη , κάτι αυθαίρετο κ υποκειμενικό, όχι κάποιο άλλο εσωτερικό γεγονός.

Απόφαση= δομώ από το μηδέν τον κόσμο [νομικός θετικισμός]

- ➔ Παραδοσιακή θεωρία : εάν... τότε (αν έχει απαξία υπάρχει κ στο πραγματικό η κρίσιμη αξιολόγηση που συνδέει , το περιεχόμενο

τους δηλ πχ η παράβαση κοκ ενέχει στοιχείο απαξίας που δικαιολογεί τη νομοθετική παρέμβαση.

→ Άρα η δομή είναι : επειδή.. δια ταύτα . ο λόγος - εξωτερική συνεπαγωγή .

$a / O \text{ p}$ *O= υποχρεωτικό να * αν οι προϋποθέσεις του «εάν...» δε συντρέχουν δεν ισχύει η συνεπαγωγή

εσωτερική συνεπαγωγή: οι προϋποθέσεις δεν είναι ανεξάρτητες από την ιδέα της υποχρεωτικότητας . $O / (a/p)$

είσαι υποχρεωμένος αν συντρέχουν οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις να πράξεις αυτή την ενέργεια. Πχ κανόνας γιατρού: ο κανόνας σε καταλαμβάνει πριν ενεργοποιηθούν οι συνθήκες - γεγονότα που δεσμεύουν χωρίς να έχουν συντρέξει οι προϋποθέσεις ενεργοποίησης τους. Μάλλον αυτή η μορφή συλλαμβάνει καλύτερα τη μορφή κανόνα δικαίου. Δε νοείται να μας δεσμεύει αφού εμείς επιλέξουμε , δε χρειάζεται πράξη δική μας για να μπούμε στο δίκαιο [ήδη με τη γέννηση μας] ενεργοποιείται καθήκον που έχουμε ήδη . το να μην είσαι σε έννομη τάξη δεν είναι εύκολο , δεν στο επιτρέπει το δίκαιο. Ήδη συνάπτεις νοητές έννομες σχέσεις , νοητά καθήκοντα που μπορεί να μην ενεργοποιηθούν. Αλλά δεν είναι ανίσχυρα. Καθήκον άεργο όχι ανίσχυρο.